

Miten opioidiriippuvaisia hallitaan?

Jani Selin: Hallinnan näkökulmia huumeriippuvuuden hoitoon Suomessa vuosina 1965–2005. Jyväskylä Studies in Education, psychology and Social Research 412, Jyväskylän yliopisto 2011. 48 s. ja neljä artikkelia. ISBN 978-951-39-4472-8.

Jani Selinin väitöskirja *Hallinnan näkökulmia huumeriippuvuuden hoitoon Suomessa vuosina 1965–2005* käsittelee huumeriippuvuuden hoidon muutosta. Tutkimuksessa tarkasteltuna ajanjaksona huumeriippuvuuden pääasiallinen hoito on Suomessa muuttunut psykososiaalisesta lääkkeelliseksi, ja pääasialliseksi hoitomuodoksi on tullut niin kutsuttu korvaushoito, ”riippuvuutta aiheuttavan ja laittomasti käytetyn opiaatin korvaaminen laillisesti annostellulla opiaatilla” (s. 26), kuten tutkija itse määrittelee.

Selin tarkastelee otsikon mukaisesti sitä, mitä korvaushoidon esiinnousu ja riippuvuutta koskevien käsitysten muutokset eri tieteenaloilla merkitsevät huumehoitossa hallinnan eli ”tiedon avulla tapahtuvan käyttäytymisen ohjailun” (s. 10) kannalta. Tutkimuksessa käsitelty aikajänne sisältää kaksi huumeidenkäytön kasvukautta. Ensimmäinen niistä sijoittuu 1960-luvun puoliväliin, ja Selin perusteleekin tutkimuksen aloittamista tästä kohdasta juuri kasvukaudella. Jälkimmäinen kasvukausi puolestaan sijoittuu 1990-luvun puoliväliin, jolloin korvaushoito otettiin osaksi suomalaista hoitojärjestelmää vuon-

na 1997. Kirjoittaja lopettaa tarkastelun vuoteen 2005, mitä hän perustelee sillä, että korvaushoito näytti vakiintuneen kyseiseen vuoteen mennessä. Tarkastelu on rajattu koskemaan nimenomaan huumeriippuvuutta ja sen hoitoa, ei huumeiden käyttöä sinänsä eikä päihdepolitiikkaa.

Tutkimuksen pääasiallinen aineisto muodostuu huumeriippuvuutta hoitavilla tieteenaloilla käydyistä keskusteluista. Siihen kuuluvat tarkastellulla aikavälillä julkaistut huumeriippuvuuden hoitoa tarkasteltavat artikkelit *Suomen lääkäri-lehdessä*, *Duodecim-lehdessä* sekä A-klinikkasäätiön *Tiimi-lehdessä*. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty taustaaineistoa, joka kattaa myös joitain muissa lehdissä julkaistuja tutkimuksia sekä politiikka-asiakirjoja. Kahdessa artikkelissa (I ja II) tarkastelun kohteena ovat aikaisemmat tutkimukset.

Väitöskirjan osatyöt on julkaistu neljänä artikkelina, joista kolme on julkaistu tieteellisissä lehdissä, yksi tässäkin lehdessä, ja yksi artikkelikokoelmassa.

Ensimmäinen alkuperäisartikkeli tarkastelee niin kutsuttuja yhteisöllisiä huumehoitoja eli nimenomaan muita kuin lääkkeelli-

siä huumehoitoja. Tarkastelu pohjautuu kahteen aikaisempaan tutkimukseen, joista toinen on Selinin oma pro gradu-työ. Tarkastelu osoittaa kiinnostavia ristiriitoja: Ensiksikin kun riippuvuus määritellään yhteisön säännöissä parantumattomaksi, hoidettavien voi olla vaikea koskaan kokea itseään riippuvuudesta vapaaksi. Toiseksi kiinteä yhteisö saattaa vahvistaa jäsentensä identiteettiä ”entisinä narkomaaneina”, mikä voi tehdä muuhun yhteiskuntaan integroitumisen vaikeaksi. Artikkelit poikkeaa kolmesta muusta mutta sopii kokonaisuuteen hyvin konkreettisena esimerkkinä siitä, millaista huumeriippuvuuden hoito myös voisi olla.

Toinen alkuperäisartikkeli kyseenalaistaa kahta eri käsitystä korvaushoitosten yleistymisestä, niiden tulkintaa ”medikalisaatioksi” tai ”järkiperaistymiseksi”. Artikkelit osoittaa tiiviisti ja sujuvasti, ettei korvaushoidon yleistymistä ole syytä tulkita kummallakaan tavalla, vaan se liittyy laajempaan psykiatrian muutokseen.

Mielestäni kokonaisuuden kiehtovinta antia ovat kolmas ja neljäs alkuperäisartikkeli, joissa analysoidaan tutkimuksen varsinaista aineistoa. Kolmas artikke-

li tarkastelee huumeriippuvuutta ja sen hoitoa koskevaa ymmärrystä lääketieteen sisällä, neljäs puolestaan psykososiaalisen huume-hoidon kentässä. Artikkelit tuovat esille erittäin mielenkiintoisia yksityiskohtia sekä psykiatrian että psykososiaalisten käsitysten ja näiden pohjalle rakentuneiden hoitomuotojen kehityksestä. Huumeriippuvuutta ja -hoitoja koskevassa kotimaisessakin asiantuntijakeskustelussa on käynyt häkellyttävä jatkuva myllerrys siirryttäessä kuria ja psykoanalyysia yhdistävästä psykiatriasta perheterapian ja kognitiivis-behavioraalisten terapioiden kautta lääkkeelliseen hoitoon.

Yhteenvetoon nostetut päätulokset keskittyvät huumeriippuvuuden hoidossa käytettävän tiedon muutokseen psykososiaalisesta lääketieteellisestä. Ensimmäinen päätulos koskee hallintaa: vaikka huumeriippuvuuden hoidossa ei enää painoteta niinkään kuria, huumeriippuvuusiin kohdistetaan Selinin mukaan edelleen sosiaalista kontrollia, joka ei näytä olennaisesti vähentyneen. Huumeriippuvaisia siis hallitaan edelleen, mutta toisenlaisella tiedolla ja siten eri tavalla kuin 1960-luvun puolivälissä.

Toinen ja kolmas päätulos koskevat huumeriippuvuuden hoidon muutosta. Selinin lähtökohdista ovat aikaisemmat tulkinnot muutoksesta, jonka korvaushoitoon kielteisesti suhtautuneet ovat tulkinneet medikalisaatioksi ja korvaushoitoon myönteisesti suuntautuneet järkipäristymiseksi. Muutoksen perusteellisempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, että korvaushoito olisi ollut tieteellisesti mahdollinen aiemminkin ja että huumeriippuvuuden hoita-

mista koskeva tieto oli keskittynyt oireisiin jo ennen varsinaista lääkkeellistymistä. Järkipäristymis- ja medikalisaatiotulkinnat näyttävät siten kumpikin virheellisiltä.

Siirtymistä psykososiaalisista hoitomuodoista korvaushoitoon ei myöskään ole syytä pitää ainaakaan yksinomaan katkoksesta, sillä Selin osoittaa korvaushoitoihin liittyvän niin kutsutun terapeutin järjelyn ilmaantuneen jo oireita painottavien ratkaisukeskeisten kognitiivis-behavioraalisten terapiamuotojen yhteydessä. Jonkinlainen katkos oli siis tapahtunut jo siirryttäessä psykoanalyttisesta tai -dynaamisesta käsityksestä ja syytä painottavasta järjelystä ratkaisua etsiviin hoitomuotoihin. Toisaalta korvaushoidon yhteyteen sijoittuva siirtymä sosiaalisesta ja psyykkisestä riippuvuuden tulkinnasta aivosairaudeksi näyttää Selininkin silmissä katkokselta.

Tulokset ovat kiinnostavia ja selkeästi esitettynä. Siitä huolimatta teos herätti lukiessa joitakin kysymyksiä. Sekä tutkimusongelma (s. 14–15) että teoksen otsikko ovat varovaisia ja jopa hiukan epämääräisiä. Olisivatko senkaltaiset muotoilut kuin ”tutkimuskysymykseni ovat ...” tai ”*Hallinta* suomalaisessa huume-hoidossa...” ohjanneet tarkastelemaan ja kirjoittamaan vielä räsmällisemmin?

Toiseksi, kuten Selin itse tuo useampaan otteeseen esille, hallinnan analytiikan harjoittajia on kritisoitu taipumuksesta löytää ”edistynyttä liberalismia” mistä hyvänsä. Tämän hän itse onnistuu välttämään. Johtuuko tämän sudenkuopan välttelystä, että hän tulee sanoneeksi aika vähän siitä, mitä muuta huumeriippuvuuden hoidon muutoksesta seuraa ”huu-

meriippuvaiselle” kuin sosiaalisen kontrollin määrän ennallaan pysyminen? Yhteenvedo alkua vapauden ja pakon ristiriidasta, ja toimijuuteen liittyviä kysymyksiä kyllä käsitellään matkan varrella. Olisin kuitenkin mielelläni lukenut perusteellisemmän tulkinnan siitä, mitä huumeriippuvaisen autonomian mahdollisuudelle tapahtuu, kun siirrytään psykososiaalisista hoidoista korvaushoitoihin, laitoshoidosta avohoitoon tai kun korvaushoidon tarjoamisen kriteerit muuttuvat. Nähdäkseni näitä kysymyksiä olisi voinut tarkastella pidemmälle tämänkin aineiston valossa. Toisaalta Selin hiukan lupaillee tarkastelua ”hoidon erilaisista vaikutuksista hoidettavien elämään” toisenlaisella tutkimusasetelmalla väitöskirjan jälkeen (s.45).

Käsillä oleva teos on kunnianhimoinen ja ansiokas, ja sen kysymyksenasettelu ja tulokset uusia ja kiinnostavia. Erityismaininnan se ansaitsee perusteellisesta mutta tiiviistä ja selkeästä teoreettisesta ja metodologisen viitekehyksen läpikäymisestä.

Suosittelen kirjaa erityisesti pähteitä, päihderiippuvuutta tai -hoitoa tai psykiatrian historiaa tutkiville tai aiheista muuten kiinnostuneille sekä hallinnan analytiikasta innostuneille. Sitä voi lukea myös taustoittamaan viime aikoina ajankohtaisiksi nousseita pyrkimyksiä mielenterveys- ja päihdepalveluiden yhdistämiseen.

Anna Alanko